

Олексій Остапенко
Національний університет “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного та інформаційного права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Oleksiy.I.Ostapenko@lpnu.ua
ORCID : 0000-0002-9833-3043

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

<http://doi.org/10.23939/law2022.35.178>

© Остапенко О., 2022

Відновлення порушених прав і свобод фізичних та юридичних осіб тісно пов’язано із їхньою охороною та захистом, шляхом реалізації завдань, визначених у статтях 1 і 9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а також у статті 2 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), що свідчить про демократичні конституційні засади розвитку правової системи України з використанням адміністративно-відновлювальних заходів.

Сучасна характеристика відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів як фізичних, так і юридичних осіб має безпосередній зв’язок із адміністративною відповідальністю. Розглядаючи адміністративну відповідальність як різновид юридичної відповідальності, що є сукупністю адміністративно-правових відносин, які виникають у зв’язку із застосуванням уповноваженими органами (посадовими особами) до осіб, що вчинили адміністративні правопорушення, передбачені нормами адміністративного права, особливих санкцій – адміністративних стягнень [1, с. 430, 431]. Зазначимо, що держава негативно реагує на адміністративно-деліктні прояви фізичних і юридичних осіб та вживає правові заходи, спрямовані на захист і відновлення порушених прав і свобод. Водночас широкий спектр визначень адміністративної відповідальності не має прямого закріплення щодо відновлення порушених прав і свобод. В окремих випадках йдеться про матеріальну відповідальність винної особи як компенсацію за заподіяну шкоду. До особливостей компенсаційного змісту матеріальної відповідальності за вчинені адміністративні правопорушення належать: 1) передбачений ст. 40 КУпАП обов’язок винної особи відшкодувати завдану потерпілій особі (фізичній або юридичній) майнову шкоду; 2) право суду (судді) застосувати до неповнолітнього, який досяг шістнадцяти років і має самостійний заробіток, а сума шкоди не перевищує одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, відшкодувати заподіяну шкоду або власною працею усунути її [2].

Ключові слова: адміністративна відповідальність, адміністративний примус, адміністративне судочинство, права, свободи фізичних і юридичних осіб, матеріальна/майнова шкода.

Постановка проблеми. Адміністративні стягнення, відповідно до ст. 23 КУпАП, є мірою відповідальності, яка застосовується до особи, що вчинила адміністративне правопорушення, з метою

її виховання та запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами. Вимога щодо відновлення порушених прав фізичних і юридичних осіб в якості мети адміністративного стягнення відсутня. Водночас серед заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення (ст. 260 КУпАП) позначається, що відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконним застосуванням заходів забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, проводиться у порядку, встановленому законом [2]. Прогалиною залишається відновлення порушених прав та інтересів юридичних осіб, як правило, з відшкодуванням завданої майнової чи іміджевої шкоди. Зауважимо, що адміністративно-відновлювальні заходи за своїми видами і змістом потребують аналізу. Це стосується: 1) відшкодування завданої шкоди; 2) стягнення заборгованості (пені); 3) повернення завищених під час стягнення штрафу грошових сум; 4) виправлення наявного протиправного адміністративно-деліктного стану по відношенню до потерпілих суб'єктів та інших учасників адміністративного провадження; 5) демонтаж або знесення самовільно побудованих споруд і будівель; 6) вилучення незаконно отриманого майна; 7) відбуксирування затриманих транспортних засобів; 8) виконання обов'язків, невиконання яких створює склад адміністративного правопорушення; 9) відміна незаконних рішень владних суб'єктів органів державної влади, органів самоврядування. Загальною за змістом залишається вимога, закріплена у ст. 2 КАС України, про те, що метою адміністративного судочинства є ефективний захист прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, без закріплення положення щодо обов'язкового відновлення порушених прав і свобод.

Аналіз дослідження проблеми. Теоретичні напрацювання та аналіз адміністративного законодавства України з питань, що пов'язані з відновленням порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб, розглядалися у наукових працях В. Авер'янова, Ю. Битяка, М. Коваліва, В. Колпакова, Т. Коломоєць, А. Комзюка та інших.

Мета статті полягає у проведенні аналізу адміністративно-правового відновлення порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб засобами адміністративного примусу.

Виклад основного матеріалу. Розгляд адміністративно-правового забезпечення відновлення порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб потребує звернення до ст. 3, 13 Конституції України, які передбачають діяльність держави, спрямовану на гарантію прав і свобод людини та їх захист (ст. 3 Конституції України), а також на забезпечення захисту зі сторони держави прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки (ст. 13 Конституції України) [3], що безумовно є основою для відновлення порушених прав і свобод.

Важливими є положення щодо захисту прав людини та її основоположних свобод, які закріплено в Законі України "Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції", прийнятого Верховною Радою України в 1997 р., де йдеться про визнання на території України дії статті 25 Конвенції щодо визнання компетенції Європейської комісії з прав людини приймати заяви про захист прав і свобод людини [4].

Україна є державою, що додержується та зобов'язана виконувати норми, закріплені у Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.) щодо користування всіма економічними, соціальними та культурними правами людини та їх максимальним захистом (ст. 2, 3) [5].

Національна правова система України має досить великий перелік норм, за допомогою яких регулюються суспільні відносини. Відповідно, їх зміст спрямований на додержання і виконання суб'єктами правових відносин. Водночас життя і правозастосовна практика свідчать про наявність порушень і невиконання правових норм, що завдає моральної, фізичної і матеріальної шкоди

суб'єктам, які потерпіли від заподіяних адміністративних правопорушень. Відновлення порушених прав, свобод та забезпечення їх виконання здійснюється також шляхом: контролю, нагляду, звернень громадян до державних органів із заявами та скаргами [6, с. 123]. Видами контролю у частині відновлення порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб є: парламентський контроль, контроль із боку Президента України, урядовий контроль, контроль із боку центральних органів виконавчої влади, контроль із боку місцевих органів виконавчої влади, судовий контроль, відомчий контроль, міжвідомчий контроль, судовий контроль [7, с. 312–316].

Адміністративне законодавство України (ст. 269 КУпАП) передбачає широкий за змістом перелік процесуальних можливостей відновлення порушеного права для потерпілої особи, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду. Передусім це стосується реалізації потерпілим права на: ознайомлення з матеріалами справи; подання заяви/клопотання про розгляд справи; користування допомогою адвоката чи іншого фахівця у галузі права; оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення. До прикладу, іншими були можливості захисту порушених прав людини за часів Російської імперії. Так, професор імператорського Університету Св. Володимира Н. М. Цитович (м. Київ, 1896 р.), розглядаючи відповідальність підприємців за нещасні випадки, які мали місце на виробництві, писав, що потерпілому за наявних вимог до праці досить важко відновити порушені права, що пов'язано з обов'язком самого потерпілого захищати свої права [8, с. 122].

Зазначимо, що держава зобов'язана реагувати на порушення у сфері суспільних відносин як шляхом профілактики правопорушень, так і шляхом переконання та примусу з метою відновлення порушених прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб. Серед примусових заходів впливу важливе місце займають заходи адміністративно-правового відновлення. Відшкодування завданої шкоди одним із суб'єктів адміністративно-правових відносин повинно здійснюватися відповідно до норм Конституції України і норм адміністративного права. Діючий сьогодні КУпАП передбачає обов'язок винного суб'єкта відшкодувати шкоду, заподіяну адміністративним правопорушенням. Водночас такий обов'язок щодо відшкодування шкоди покладено лише на фізичну особу, яка вчинила адміністративне правопорушення. До такої категорії фізичних осіб належать: неповнолітні (ст. 13 КУпАП); посадові особи (ст. 14 КУпАП); власники (співвласники транспортних засобів) (ст. 14-1, 14-2 КУпАП); військовослужбовці та інші особи, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень (ст. 15 КУпАП); іноземці та особи без громадянства (ст. 16 КУпАП).

Необхідно зазначити, що після розгляду справи про адміністративне правопорушення, уповноважений на це орган (посадова особа) виносить постанову по справі з одночасним вирішенням питання про відшкодування винним майнової/матеріальної шкоди з визначенням її розміру, порядку і строками відшкодування (ст. 283 КУпАП). Колегіальне прийняття постанови по справі про адміністративне правопорушення приймається у вигляді рішення.

Виконання постанови по справі про адміністративне правопорушення щодо відновлення порушеного права, свободи фізичної особи здійснюється, як правило, у примусовому порядку з дотриманням встановлених строків. Так, статтею 308 КУпАП передбачено примусове виконання постанови про стягнення штрафу. Як приклад розглянемо виконання постанови про оплатне вилучення предмета (ст. 312 КУпАП), що закріплює положення про відновлення порушеного права особи наступним чином. Суми, виручені від реалізації оплатно вилученого предмета передаються колишньому власнику з відрахуванням витрат, пов'язаних з проведенням виконавчих дій. Відновлення порушеного права особи на керування річковим або маломірним судном (ст. 318 КУпАП), права полювання (ст. 319 КУпАП) має низку особливостей. Так, особі, яка порушила правила керування річковим або маломірним судном замість вилученого посвідчення (свідоцтва, диплому) видається тимчасовий дозвіл, який діє до закінчення строку, встановленого для подання скарги або до

прийняття рішення щодо скарги (ст. 318 КУпАП). Майнова шкода має бути відшкодована поорушником не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня вручення йому копії постанови (ст. 285 КУпАП), а в разі оскарження такої постанови – не пізніше п'ятнадцяти днів з дня повідомлення про залишення скарги без задоволення (ст. 329 КУпАП).

Як бачимо, законодавець закріпив у КУпАП положення, що передбачають відновлення порушених прав і свобод шляхом: оскарження постанови по справі про адміністративне правопорушення (глава 24 КУпАП); перегляду постанови по справі про адміністративне правопорушення у разі встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною з додержанням зобов'язань під час вирішення справи судом (глава 24-1 КУпАП). Загальне визначення адміністративно-відновлювальних заходів означає, що це примусові міри, спрямовані на відновлення поурешеного морального, фізичного або майнового стану фізичної особи і приведення його до попереднього стану [9, с. 92].

Відновлювальні примусові заходи за своїми видами і розмірами є різноманітними, а їх застосування залежить від характеру, змісту та розміру завданої шкоди. До них належать:

– повернення вилучених речей і документів, що були знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення та виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей (ст. 265 КУпАП);

– повернення тимчасово вилученого посвідчення водія (ст. 265-1 КУпАП);

– повернення тимчасово затриманих транспортних засобів власнику або у місця постійної їх дислокації (ст. 265-2 КУпАП);

– повернення транспортних засобів тимчасово затриманих інспектором з паркування, а також у разі заподіяння транспортному засобу шкоди під час його транспортування та/або зберігання, завдані збитки відшкодовуються (ст. 265-4 КУпАП).

Необхідно зазначити, що держава, застосовуючи адміністративно-правові засоби відновлення порушених прав і свобод фізичних та юридичних осіб, повинна у своїй правовідновлювальній діяльності забезпечити реалізацію принципу соціальної справедливості, з метою:

1) стосовно до правопорушника соціальна справедливість настане за його деліктну поведінку у минулому;

2) держава передбачає, що притягнення правопорушника до адміністративної відповідальності стане однією з причин для покращення його поведінки у майбутньому;

3) відновлення порушених прав і свобод фізичної та юридичної осіб закріпить у суспільстві впевненість у верховенстві права, законності в діяльності органів (посадових осіб), що уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення і приймати щодо них заходи адміністративно-правового відновлення.

До адміністративно-відновлювальних заходів також належать: 1) відшкодування завданої шкоди; 2) стягнення заборгованості (пені); 3) повернення завищених грошових сум; 4) виправлення існуючого протиправного стану суб'єкта адміністративно-правових відносин; 5) вилучення незаконно отриманого майна; 6) демонтажу або знесення самовільно побудованих споруд, будинків; 7) виконання обов'язків, невиконання яких створює юридичний склад адміністративного правопорушення; 8) відміна незаконних рішень, прийнятих суб'єктами владних повноважень.

Як бачимо, певна частина адміністративно-відновлювальних заходів спрямована на примусове відшкодування заподіяної матеріальної шкоди. Матеріальна відповідальність винної особи, як вважає Д. М. Лук'янець, залежить від суб'єкта, на якого покладесться обов'язок відшкодувати заподіяну шкоду, виділяючи відновлення порушених майнових прав колективних та індивідуальних суб'єктів [1, с. 460–462].

Варто зазначити, що відшкодування заподіяної протиправними діями/бездією матеріальної/майнової шкоди не можна вважати адміністративним стягненням тому, що цей примусовий

захід застосовується в комплексі з виконанням адміністративного стягнення і не може бути одночасно покаранням. Так, якщо під час вчинення адміністративного правопорушення потерпілій особі не було заподіяно матеріальної шкоди, це означає, що даний адміністративно-відновлювальний захід до винної особи не застосовується. Рішення про відшкодування завданої адміністративним правопорушенням матеріальної шкоди приймається одночасно із прийняттям рішення про притягнення винної особи до адміністративної відповідальності і закріплюється у постанові по справі про адміністративне правопорушення. Рішення про відшкодування заподіяної адміністративним правопорушенням матеріальної шкоди уповноважені приймати: 1) органи (посадові особи), що розглядають справу про адміністративне правопорушення; 2) під час розгляду справи з урахуванням нововиявлених обставин. Не мають повноважень вирішувати питання про відшкодування завданої адміністративним правопорушенням майнової шкоди органи (посадові особи), які не розглядають справу про адміністративне правопорушення. Потребує уточнення ситуація щодо відшкодування заподіяної шкоди під час звільнення особи від адміністративної відповідальності (наприклад, за примиренням сторін).

Водночас можна погодитися з тим, що заподіяна адміністративним правопорушенням шкода повинна бути відновлена або добровільно, шляхом відвернення винним шкідливих наслідків правопорушення та відшкодуванням завданих збитків (ст. 34 КУпАП), або примусово згідно з законом.

З метою більш повної характеристики адміністративно-відновлювальних заходів розглянемо стягнення заборгованості (пені) грошових коштів, що утворилися шляхом невиконання зобов'язань, передбачених договорами/угодами господарюючих суб'єктів. Нормативно-правовими актами, якими регулюється стягнення грошових заборгованостей, є Бюджетний, Податковий і Митний кодекси України, а також інші правові акти.

Так, ст. 117 Бюджетного кодексу України щодо відновлення порушених прав учасників бюджетного процесу передбачає такі заходи впливу:

- попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства;
- зупинення операцій з бюджетними коштами;
- призупинення бюджетних асигнувань за порушення бюджетного законодавства;
- зменшення бюджетних асигнувань – передбачає позбавлення повноважень на взяття бюджетного зобов'язання на відповідну суму і на певний строк;
- повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету;
- зупинення дії рішення про місцевий бюджет;
- безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів [10].

Платники податків відповідно до ст. 17 Податкового кодексу України мають право на повне відшкодування збитків (шкоди), заподіяної незаконними діями (бездією) контролюючих органів (їх посадових осіб) у встановленому законом порядку [11]. Актуальними залишаються завдання судів України щодо підвищення рівня правосуддя з метою відновлення порушених прав і свобод громадян та юридичних осіб на засадах зміцнення законності і правопорядку [12, с. 7]. Матеріальна та моральна шкоди, заподіяні під час здійснення правосуддя, відшкодовуються державою відповідно до ст. 62 Конституції України лише безпідставно засудженій особі в разі скасування вироку як неправосудного [12].

Відшкодування збитків у сфері господарювання покладено на учасника господарських відносин, який порушив господарське зобов'язання або встановлені вимоги щодо здійснення господарської діяльності і зобов'язаний відшкодувати завдані ним збитки суб'єкту, права або законні інтереси якого порушено [13]. Передбачено також відновлення Господарським судом України втраченого судового провадження в справі, закінченій ухваленням рішення або у якій провадження закрито (ст. 357 Господарського процесуального кодексу України) [14].

Статтею 21 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), з метою усунення наслідків та відновлення порядку встановлення та зміни цільового призначення земель, передбачено:

- визнання недійсними рішень органами державної влади та органів місцевого самоврядування про надання (передачу) земельних ділянок громадянам та юридичним особам;
- визнання недійсними угод щодо земельних ділянок;
- відмову у державній реєстрації земельних ділянок або визнання реєстрації недійсною;
- притягнення до відповідальності відповідно до закону громадян та юридичних осіб, винних у порушенні порядку встановлення та зміни цільового призначення земель.

Відшкодування збитків власникам землі та землекористувачам передбачено ст. 156–161 ЗК України. Крім того, відшкодування втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва закріплено у ст. 207–209 ЗК України [15]. Важливе значення у відновленні порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб належить адміністративним судам України. Варто зазначити, що право на звернення до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи законних інтересів має кожна особа (ст. 4 Цивільного процесуального кодексу України) [16].

До завдань адміністративного судочинства України належить ефективний захист прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (ст. 2 КАС України) [17]. Серед завдань суду важливим є положення щодо забезпечення кожному громадянину права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України (ст. 2 Закону України “Про судострій і статус суддів”) [18]. Реалізація вказаних завдань здійснюється з урахуванням засад адміністративного судочинства, які в частині відновлення порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб передбачають забезпечення права на апеляційний та касаційний розгляд справи (пункти 3, 6, 7 ст. 2 КАС України) [17].

Врегулювання спору щодо порушеного права юридичної чи фізичної особи може проводитися за участю судді, але за згодою сторін до початку розгляду справи по суті (п. 1 ст. 184 КАС України). Крім того, важливим елементом повного або часткового врегулювання спору, пов'язаного з відновленням порушених прав і свобод, є примирення сторін, під час якого розглядаються умови примирення, які за своїм змістом не можуть суперечити закону або виходити за межі компетенції суб'єкта владних повноважень (п. 1 ст. 190 КАС України). Представництво захисту порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб покладено на органи прокуратури України (п. 2 ст. 2 Закону України “Про прокуратуру”), які здійснюють нагляд за додержанням принципів національного правосуддя у сфері адміністративного судочинства [19].

Висновки. Сучасні підходи органів державної влади і управління, що пов'язані із захистом прав, свобод фізичних і юридичних осіб, передбачають, крім заходів виховного впливу, застосування адміністративно-примусових заходів із метою відновлення моральної, фізичної і матеріальної/майнової шкоди, заподіяної адміністративним правопорушенням. Запропонована для ознайомлення стаття містить: 1) аналіз низки нормативно-правових актів із метою висвітлення завдань, покладених на суб'єктів владних повноважень щодо адміністративно-правового забезпечення відновлення порушених прав, свобод фізичних і юридичних осіб; 2) визначення та розгляд певної групи адміністративно-відновлювальних заходів, що мають законодавче закріплення у КУпАП, КАС України, Бюджетному, Податковому, Митному кодексах України та інших нормативно-правових актах; 3) характеристику положень щодо відшкодування завданої матеріальної/майнової шкоди, яка не є складовою адміністративної відповідальності. Відшкодування завданої шкоди (за умови, якщо є завдана матеріальна/майнова шкода) настає після застосування адміністративного стягнення; 4) висновок про те, що завдана адміністративним правопорушенням матеріальна/майнова шкода, властива не лише для окремих адміністративно-деліктних порушень, тобто тих, що мають матеріальний склад. Автор дотримується думки про можливість заподіяння матеріальної шкоди шляхом вчинення адміністративних правопорушень із нематеріальним складом. Такі адмініст-

ративні правопорушення не передбачають матеріальної шкоди і не є складовим елементом об'єктивної сторони юридичного складу (наприклад, дрібне хуліганство, заподіяне з хуліганських мотивів – ст. 173 КУпАП).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник. у 2 т. Т. 1. Загальна частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Видавництво "Юридична думка", 2004. 584 с.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 11 січ. 2019 р.: (офіц. текст). Київ : Паливода А. В., 2019. 388 с.
3. Конституція України: чинне законодавство станом на 05 січ. 2021 р.: офіц. текст. Київ : Правова єдність, 2021. 64 с.
4. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 Конвенції : Закон України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.
5. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. Київ : Укр. Правнича Фундація, Вид-во Право, 1995. 16 с.
6. Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники : навч. посіб. / Гелей С. Д., Лесечко М. Д., Малик Я. Й. та ін. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. 256 с.
7. Беззубов Д. О. Суспільна безпека (організаційно-правові засади забезпечення) : монографія. Київ : "МП Леся", 2013. 452 с.
8. Поліцейське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Київ : Либідь, 2010. (Пам'ятки правничої думки Київського університету). Укр. рос.; Кн. 2 / укл.: І. С. Гриценко, В. А. Короткий ; за ред. І. С. Гриценка. 464 с.
9. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О. Єрошенко. Донецьк : ТОВ "Глорія Трейд", 2012. 864 с.
10. Бюджетний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. на 18 січ. 2011 р.: (відповідає офіц. текстові). Київ : Алерга, 2011. 112 с.
11. Податковий кодекс України : чинне законодавство станом на 10 груд. 2010 р.: (відповідає офіц. текстові). Київ : Алерга; Центр учбової літератури, 2011. 584 с.
12. Постанови Пленумів Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів України в кримінальних та адміністративних провадженнях : офіц. текст / упоряд. С. А. Кузьмін, М. С. Кучеренко. Київ : Паливода А. В., 2017. 872 с.
13. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
14. Господарський процесуальний кодекс України. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 284 с.
15. Земельний кодекс України. Київ : Велес, 2010. 64 с.
16. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (із змінами та доповн.). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
17. Кодекс адміністративного судочинства України. Суми : ТОВ "ВВП-НОТІС", 2021. 212 с.
18. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 31. Ст. 545.
19. Закон України "Про прокуратуру"; у редакції Закону № 1697-VII від 14 жовт. 2014 р. (офіц. текст). Київ : Паливода А. В., 2014. 112 с.

REFERENCES

1. Averyanov, V. B. (ed.). (2004). *Administratyvne pravo Ukrainy. Akademichnyy kurs* [Administrative law of Ukraine. Academic course]. Kyiv : Vydavnytstvo "Yurydychna dumka" [in Ukrainian].
2. *Kodeks Ukrainy pro administratyvni pravoporushennya* [Code of Ukraine on Administrative Offenses]. Kyiv : Palyvoda A. V. [in Ukrainian].
3. *Konstytutsiya Ukrainy* [The Constitution of Ukraine]. Kyiv : Pravova yednist [in Ukrainian].
4. *Pro ratyfikatsiyu Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 roku, Pershoho protokolu ta protokoliv No. 2, 4, 7 ta 11 Konventsiyi: Zakon Ukrainy vid 17 lypnya 1997 r. No. 475/97-VR* [Ratification of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms of 1950, the First

Protocol and Protocols No. 2, 4, 7 and 11 of the Convention: Law of Ukraine of July 17, 1997 No. 475/97-VR]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy [in Ukrainian].

5. *Mizhnarodnyy pakt pro ekonomichni, sotsialni ta kulturni prava* [International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights]. Kyiv : Ukr. Pravnycha Fundatsiya, Vyd-vo Pravo [in Ukrainian].

6. Heley, S. D., Lesechko, M. D., Malyk, Ya. Y. (ed.). (2002). *Ekonomichna bezpeka Ukrainy: vnutrishni ta zovnishni chynnyky* [Economic security of Ukraine: internal and external factors]. Lviv : Vydavnychyy tsentr LNU imeni Ivana Franka [in Ukrainian].

7. Bezzubov, D. O. (2013). *Suspilna bezpeka (orhanizatsiyno-pravovi zasady zabezpechennya)* [Public safety (organizational and legal framework)]. Kyiv : MP Lesya [in Ukrainian].

8. Hrytsenko, I. S., Korotkyy, V. A. (ed.). (2010). *Politseyske pravo v Universyteti Svyatoho Volodymyra* [Police law at St. Vladimir's University]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].

9. Yeroshenko, O. (ed.). (2012). *Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoi' ukrainskoi' movy* [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian]. Donetsk : TOV "Glorija Trejd" [in Ukrainian].

10. *Byudzhetnyy kodeks Ukrainy* [Budget Code of Ukraine]. Kyiv : Alerta [in Ukrainian].

11. *Podatkovyy kodeks Ukrainy* [Tax Code of Ukraine]. Kyiv : Alerta; Tsentr uchbovoyi literatury [in Ukrainian].

12. *Postanovy Plenumiv Verkhovnoho Sudu Ukrainy ta vyshchyykh spetsializovanykh sudiv Ukrainy v kryminalnykh ta administratyvnykh provadzhennyakh* [Resolutions of the Plenums of the Supreme Court of Ukraine and higher specialized courts of Ukraine in criminal and administrative proceedings]. Kyiv : Palyvoda A. V. [in Ukrainian].

13. *Hospodarskyi kodeks Ukrainy vid 16 sichnya 2003 r. No. 436-IV* [Economic Code of Ukraine of January 16, 2003 No. 436-IV]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy [in Ukrainian].

14. *Hospodarskyi protsesualnyy kodeks Ukrainy* [Economic Procedural Code of Ukraine]. Kyiv : Yurinkom Inter [in Ukrainian].

15. *Zemelnyy kodeks Ukrainy* [Land Code of Ukraine]. Kyiv : Veles [in Ukrainian].

16. *Tsyvilnyy protsesualnyy kodeks Ukrainy* (2004, March 18) No. 1618-IV [Civil Procedure Code of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

17. *Kodeks administratyvnoho sudochynstva Ukrainy* [Code of Administrative Procedure of Ukraine]. Sumy : TOV "VVP-NOTIS" [in Ukrainian].

18. *Pro sudoustriy i status suddiv : Zakon Ukrainy vid 02 chervnya 2016 r. No. 1402-VIII* [On the Judiciary and the Status of Judges: Law of Ukraine of June 2, 2016 No. 1402-VIII]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy [in Ukrainian].

19. *Zakon Ukrainy "Pro prokuraturu"* [Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office"]. Kyiv : Palyvoda A. V. [in Ukrainian].

Дата надходження: 22.05.2022 р.

Oleksiy Ostapenko

Lviv Polytechnic National University,

Doctor of Law, Professor,

Professor of the Department of Administrative and Information Law

Educational and Scientific Institute of Law, Psychology and Innovative Education

Oleksiy.I.Ostapenko@lpnu.ua

ORCID : 0000-0002-9833-3043

ADMINISTRATIVE AND LEGAL RESTORATION OF CITIZENS RIGHTS AND FREEDOMS IN UKRAINE

Restoration of violated rights and freedoms of individuals and legal entities is closely linked to their protection and protection, through the implementation of tasks defined in Articles 1 and 9 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine, and Article 2 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine, which testifies to the democratic constitutional principles of development of the legal system of Ukraine with the use of administrative and restorative measures.

The current characteristic of the restoration of violated rights, freedoms and legitimate interests of both individuals and legal entities is directly related to administrative liability. Considering administrative liability as a type of legal liability, which is a set of administrative-legal relations arising in connection with the application of authorized bodies (officials) to persons who have committed administrative offenses under administrative law, special sanctions – administrative penalties [1, p. 430, 431], we note that the state reacts negatively to administrative-tort manifestations of individuals and legal entities and takes legal measures aimed at protecting and restoring violated rights and freedoms. At the same time, a wide range of definitions of administrative responsibility is not directly enshrined in the restoration of violated rights and freedoms. In some cases it is a question of material responsibility of the guilty person as compensation for the caused damage. The peculiarities of the compensatory content of material liability for committed administrative offenses include: 1) provided by Art. 40 of the Code of Administrative Offenses of Ukraine, the obligation of the guilty person to compensate the property damage caused to the victim (natural or legal person); 2) the right of the court (judge) to apply to a minor who has reached sixteen years of age and has an independent income, and the amount of damage does not exceed one tax-free minimum income, to compensate for damage or their own work to eliminate it [2].

Key words: administrative liability, administrative coercion, administrative proceedings, rights, freedoms of individuals and legal entities, material/property damage.